

LÄRARHANDLNING
MODUL 1 KUNSKAPSBAS

FUTURE MINDS

MOMENT 7
KÄLLKRITIK OCH KLIMATET

OM FUTURE MINDS

Den här lärarhandledningen är en del av Modul 1 i kunskapsprogrammet Future Minds.

Future Minds är ett kunskapsprogram för gymnasieskolor i hållbar utveckling. Programmet utgörs av 3 moduler som följer eleven genom alla 3 år på gymnasiet med syftet att öka elevers och lärares kunskap och färdighet kring hållbar utveckling under hela studietiden, med målet att ta eleven från grundkunskap till expertis i vår tids viktigaste frågor.

Modul 1 är framtagen och anpassad för årskurs ett på gymnasiet och innehåller en serie sammanhängande moment med handledningsmaterial för lärare att använda i klassrummet. Tillsammans bildar alla moment en helhet och progressionsresa i lärande. Den här handledningen utgör moment 7 av modul 1.

Handledningen är framtagen och skriven av Lisen Vogt och Niccolas Albiz på uppdrag av we_change.

På www.futuremindssweden.se finner du övriga moment och mer information om programmet.

INNEHÅLL

Om Future Minds	1
Introduktion med didaktisk reflektion	3
Material för läraren	5
Koppling till läroplanen.	5
Pass 1: Känslor, åsikter, fakta	6
Introduktionsövning: Vilka vilka känslor väcker klimatfrågan hos dig?	6
Teorigenomgång	7
Pass 2: Att tycka eller veta	9
Uppgift: Att tycka eller veta	9
Värderingsövning: Avsluta meningen.....	9
Pass 3: Hur kommer vi överens och vem gör vad?	10
Uppgift: Vad behövs och hur kommer vi överens?	10
Uppgift: Valfri fördjupning: Mediespaning om klimatkrisen.....	11
Referenslista.	12
Bilagor	12
Kopplingar till läroplanen	
Case: NYC - Vatten från the Catskills	
Elevuppgift: Biologisk mångfald och Globala målen	
Elevuppgift: Biologisk mångfald och ekosystemtjänster i din kommun	

INTRODUKTION TILL MOMENTET

MED DIDAKTISK REFLEKTION

Handledningens upplägg

I denna handledning hittar du som lärare beskrivningar av de övningar och uppgifter som ingår i momentet. Momentet är uppdelat i ett antal pass, där varje pass är tänkt att vara en lektion. Passen är tänkta att genomföras i ordning och bygger på varandra.

Denna handledning innehåller först en introduktion med didaktisk reflektion. Därefter presenteras beskrivningar av lektionspassen, med instruktioner för de olika övningarna som ingår i varje pass. Varje pass avslutas med en Exit Ticket. En Exit Ticket är en liten reflektion kring passet, som eleven skriver ner och lämnar in till dig som lärare i slutet på lektionen.

Till vissa övningar ingår handouts, elevinstruktioner, faktatexter och liknande. Dessa ligger som bilagor sist i handledningen. I bilagorna hittas också källförteckning och kopplingar till läroplanen.

OM MOMENTET KÄLLKRITIK OCH KLIMAT

Varför är det så svårt att komma överens i klimatfrågan?

Klimatfrågan är en ödesfråga som också påverkar de andra globala målen för hållbar utveckling, exempelvis biologisk mångfald, fattigdom, hälsa, konsumtion m.m.

Klimatförändringarna utgör ett allvarligt och komplext hot och berör existentiella aspekter som framtidshopp och dystopi. Trots att forskningen tydligt visar på hur allvarliga och omfattande klimatförändringarna är och att de beror på människans påverkan handlar ändå debatten ofta om frågor kring trovärdighet. Vilka olika intressen och målkonflikter finns som skymmer debatten och hur tar det sig uttryck i media?

Många unga oroar sig för klimatet och miljön. Forskaren Maria Ojala vid Örebro universitet har under flera år forskat på barn och ungas tankar och känslor kring klimatet (Ojala, 2019). Hon menar att oro också kan vara ett uttryck för intresse och en drivkraft till ökad kunskap och kan leda till en vilja till handling. Undervisningen bör därför fokusera på att

eleverna får möta sin oro på ett konstruktivt sätt i kritiska diskussioner och konkret handling och inte ha som mål att eleverna gör sig av med sin oro på olika sätt. Oro inför miljöproblem som klimatfrågan har ett nära samband med värderingar kring rättvisa och jämlikhet och att värdera djur och naturs egenvärde högt. Känslor av oro och/eller ilska behöver lyftas och diskuteras så att de eleverna kan få sätta ord på sina känslor. I diskussionerna som bör ligga i en samhällelig kontext, kan viktiga värden och värdekonflikter synliggöras och omvandlas till kritik och förändring.

Flygskam och köttskam är begrepp som allt oftare kommer upp i media. Men vad är skam och skuld? Enligt boken Klimatpsykologerna (Andersson mfl, 2019) är känslan av skuld något som uppstår när vi upplever att vi har gjort fel, vilket kan medföra att det går att rätta till, medan känslan av skam ofta är en starkare förknippat med olust där vi upplever att vi är fel. Känsla av skam kan leda till beteenden för att dölja sig och kan innebära en känsla att vara värdelös som person medan skuld kan leda till beteenden som vi vill ställa till rätta och kan leda till handling.

Maria Ojala tar upp 3 olika strategier för att hantera känslor

Emotionsfokuserade strategier, som innebär att överhuvudtaget inte erkänna att det finns ett hot. Anledningen till det kan var att personen inte uppfattar ett hot mot sina egna värderingar eller använder strategin som skydd för att det är svårt att hantera. Det kan leda till förnekelse av allvaret i klimatfrågan och användning av argument som att det är bra att det blir varmare, det är påhitt av forskare, det rör inte oss i Sverige m.m. De som använder den här strategin är ofta mindre intresserade av att lära sig mer om klimatfrågan och känner ofta mindre tilltro till att själva agera. Strategin kan också användas av den som känner ett starkt hot men som lugnar sina känslor med att ta avstånd från dem genom att göra något kul, inte ta del av mediabevakning om klimatförändringar m.m.

Problemfokuserade strategier är ett annat sätt att hantera negativa känslor och innebär att personen riktar sig mot problemet och att försöka att agera för en lösning för att bidra till en förbättring och inhämta mer information om problemet. Det visar sig vara en bra strategi om det gäller vardagliga problem och kan leda till ett ökat engagemang, men det kan också leda till mer negativa känslor när det gäller stora problem som inte kan lösas på ett individuellt plan.

Meningsfokuserade strategier är ett tredje sätt att hantera negativa känslor där personen

aktiverar positiva känslor utan att förneka de negativa och försöker göra något konstruktivt av dem. Strategin har visat sig vara positiv när det handlar om problem som inte går att lösa eller som tar lång tid att lösa men där det ändå handlar om att agera. Meningsfulla strategier kan leda till en känsla av att kunna påverka, till engagemang i den aktuella frågan och till ökat välmående. Vissa unga använder, enligt Ojala, en strategi som kallas kognitiv omstrukturering där de utgår från klimatförändringar som ett stort problem men där de också kan se positiva trender där liknande problem har lösts genom kollektivt handlande. Unga med den inställningen har också större tilltro till andra samhällsaktörer vilket leder till känslor av hopp.

Hopp som grundar sig i meningsfokuserade strategier kan leda till engagemang medan hopp som är grundat i emotionsfokuserade inte leder till engagemang. Hur läraren agerar i klassrummet påverkar elevernas val av strategier. Lärare som eleverna uppfattar tar deras känslor kring viktiga samhällsfrågor på allvar och hanterar frågorna på ett lösningsinriktat sätt bidrar till att eleverna använder meningsfokuserade och problemfokuserade strategier, medan elever som anser att lärarna inte tar deras känslor på allvar och pratar om samhällsfrågor på ett negativt sätt tenderar att känna hopp utifrån emotionsfokuserade strategier och är mindre miljöengagerade.¹

Pass 1: Känslor och fakta

Momentet inleds i pass 1 med en övning om just känslor kring klimatet. Tanken med övningen är att låta eleverna dels få reflektera över sina egna känslor och tankar men också få ta del av andras och få syn på olika känslor och tankar kring klimatfrågan. I gruppsamtalen sker ett deliberativt samtal där eleverna får möjlighet att lyfta, vrida och vända på sina värderingar och kunskaper i samtal som bygger på förståelse och respekt för andras åsikter och tankar. Övningen följs upp av en teorigenomgång där du som lärare undervisar klassen om vad forskningen har visat och bekräftat som fakta om klimatförändringarna i över 40 år.

Pass 2: Medier och källkritik

I pass 2 kopplas klimatfrågan ihop med källkritik. Klimatfrågan är fortfarande

kontroversiell och trots att det finns mycket forskning kring klimatet är debatten ofta känslomässig med många inslag av "fake news". Det är många olika intressen och många nivåer i samhället som berörs som visar på frågeställningens komplexitet. Eleverna får här med hjälp av verktygsbladet *Källkritik* analysera artiklar med fokus på trovärdighet och vilka ord och begrepp som används, samt syftet med dessa.

Pass 3: Behov och ansvar på olika nivåer

Avslutningsvis får eleverna i pass 3 arbeta framåtsyftande med rubrikfrågan: *Varför är det så svårt att komma överens i klimatfrågan?* Här får eleverna möjlighet att se frågan utifrån ett större perspektiv än att klimatfrågan ska lösas med individuella handlingar och lyfta frågan till andra beslutsnivåer, såväl lokalt som globalt. Här kan de gärna använda de båda verktygen Problemträd och ABCD-verktyget som de använt i det tidigare moment 3. I den här delen är det viktigt att låta elevernas arbete lämna klassrummet och att det kan tas emot av äkta mottagare som eleverna också kan få respons av för att förstärka uppgiftens relevans för eleverna. Att ha ett kritiskt förhållningssätt handlar inte bara om källkritik utan också att kritiskt granska rådande normer och system. Uppgiften vill bidra till att utveckla förmågor och kunskaper för att kunna agera i ett föränderligt samhälle.

De didaktiska reflektionerna är till stor del inspirerade av resonemangen i Skolverkets modul Hållbar utveckling för gymnasiet.

¹ Ojala, M. (2019) "Känslor, värden och utbildning för en hållbar framtid: Att främja en kritisk känslokompetens i klimatundervisning" i Acta Didactica Norge, 13(2), Art. 1, 17 sidor. Tillgänglig via: <https://journals.uio.no/adno/article/view/6440/5973>

TIPS

Läs mer i Skolverkets modul Hållbar utveckling om:

- deliberativa samtal och demokratiska arbetssätt i klassrummet²
- individens handlande³
- politiskt ansvar och agerande⁴

OM MOMENTET

SYFTE

Att eleverna får arbeta källkritiskt och framåtsyftande med klimatförändringar samt få ökad förståelse för den komplexa frågeställningen.

MÅL

Att eleverna får ökade kunskaper om klimatförändringar, dess effekter, åtgärder samt utvecklar färdigheter i källkritik.

METOD

Källkritiska studier på artiklar om klimatförändringar, arbete med analyser kopplat till klimatförändringar, värderingsövningar.

MOMENTETS OMFATTNING: 230-350 MIN.

Material för läraren

Se bilagor för:

- Koppling till läroplanen
- Verktyg: Källkritik
- Verktyg: Problemträd
- Verktyg: ABCD
- Fortbildning på www.futuremindssweden.se

Koppling till läroplanen

Läroplanen är framtagen med förankring i läroplanen för gymnasiet, GY11. Som bilaga finns en utförlig lista över hur momentet knyter an till olika gymnasiegemensamma ämnens syfte och centrala innehåll såväl som läroplanens övergripande mål och riktlinjer. Här lyfts särskilt Sh, Nk, Sv, Sv2, Hi och Re som exempel, men andra ämnen kan och bör förstås involveras och vi vill uppmuntra och rekommendera arbetslagen på skolan att gemensamt titta efter kopplingar till examensmålen för varje program och avgöra hur de egna karaktärsämnena kan bidra till momentet och dess innehåll.

² https://www.google.com/url?q=https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/01-hallbar-utveckling/Gymnasieskola/902-Hallbar-utveckling-GY/del_03/Material/Flik/Del_03_MomentA/Artiklar/A1_GY_03A_01_demokrati.docx&sa=D&ust=1612173106286000&usg=AOvVaw2YCy5kNvr--MPQ5qHMvBOs

³ https://www.google.com/url?q=https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/01-hallbar-utveckling/Gymnasieskola/902-Hallbar-utveckling-GY/del_06/Material/Flik/Del_06_MomentA/Artiklar/A1_GY_06A_01_komplexitet.docx&sa=D&ust=1612173106287000&usg=AOvVaw31obBa0g-GWVrn7307iSQe

⁴ https://www.google.com/url?q=https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/01-hallbar-utveckling/Gymnasieskola/902-Hallbar-utveckling-GY/del_05/Material/Flik/Del_05_MomentA/Artiklar/

[A1_GY_05A_01_politik.docx&sa=D&ust=1612173106288000&usg=AOvVaw1RAshHevgegYuH0NLw8twQ](https://www.google.com/url?q=https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/01-hallbar-utveckling/Gymnasieskola/902-Hallbar-utveckling-GY/del_05/Material/Flik/Del_05_MomentA/Artiklar/A1_GY_05A_01_politik.docx&sa=D&ust=1612173106288000&usg=AOvVaw1RAshHevgegYuH0NLw8twQ)

TILL DIN HJÄLP

Som fortbildning till denna modul finns en serie kortfilmer på Future Minds hemsida. När du ska prata om klimatförändringar och vad forskningen visar kan du förbereda dina egna kunskaper med att titta på filmerna 1. Systemteori & resiliens, 2. Hållbar utveckling - definitioner och helhet, 4. Hur hänger forskningen ihop? och 3.1. Planetära gränser. På Stockholm Resilience Centre's hemsida kan du hitta nyheter och vetenskapliga artiklar om planetära gränser, antropocen, 1,5 gradersmålet och det som kallas the great acceleration.⁵

⁵ <https://www.google.com/url?q=https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html&sa=D&ust=1612173106289000&usg=AOvVaw0XI25yumFj-eBiWg28jn9d>